ברטנורא על מסכת תמיד

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש.** מפני הכבוד, וגדולה היא לבית שלא יהא בלא שומרים. ושלשה מקומות ילפינן מדכתיב (במדבר ג,) והחונים לפני המשכן קדמה וגו׳ שומרי משמרת למשמרת, רמז לשלש בשלשה משמרות מקומות, ומה מצינו במשכן שהיו הכהנים אהרן ושני בניו שומרים בו בשלשה מקומות, אף מקדש כן:

בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות. בנויות בצד שערי העזרה:

והרובין. ילדים. תרגום ילד, רביא. פירוש אחר, הרובין, המורים חצים בקשת, מלשון רובה קשת:

ובית המוקד כפה. בנין של בית המוקד לא היתה עליה אלא כיפה, ארקוולט״ו בלע״ז, עשויה בארץ:

והיה מוקף רובדים של אבן. אצטבאות סביב, של אבני גזית, היו משוקעות בכותל ויוצאות מן הכותל לתוך בית המוקד לצד הקרקע, ועל גביהן אבנים אחרות קצרות מהן שיוצאות נמי מן הכותל, והיו כעין מעלות זו על זו:

זקני בית אב. המשמר היה מתחלק לשבעה בתי אבות כמנין ימי השבוע כל אחד עובד יומו, וזקני בית אב של אותו יום היו ישנים שם על אותן רובדין:

ופרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח, והן היו השומרים:

כסתו. לשון כרים וכסתות:

איש כסתו בארץ. שלא היו יכולים לשכב שם על גבי מטות אלא בארץ כדרך שומרי חצרות המלכים:

ומניחים אותן תחת ראשיהן. כנגד ראשיהן ולא תחת ראשיהן ממש, לפי שיש בבגדי כהונה שיש בהן כלאים כגון אבנט, ואין מותר להשתמש בהן אלא בשעת עבודה:

ומתכסים בכסות עצמן. בבגדי חול:

במסיבה. במחילה המהלכת תחת הבירה. שמחילה היתה תחת המקדש. וכל המקדש קרוי בירה כדכתיב (דברי הימים א כ״ט:י״ט) אל הבירה אשר הכינותי. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה אלא דרך המחילות, דקיימא לן מחילות לא נתקדשו:

והנרות היו דולקים. במחילה מכאן ומכאן:

ומדורה היתה שם. שהכהן מתחמם בה לאחר שטבל:

וזה היה כבודו. שלא נכנס בו אדם מעולם כל זמן שהיה חברו שם:

מצאו נעול. זה סימנו שיש אדם שם ולא היה נכנס:

נסתפג. קינח המים שעל בשרו:

בא וישב לו. בבית המוקד:

עד שהשערים נפתחים. היה יוצא והולך לו לחוץ. לפי שטבול יום משתלח חוץ לעזרה, כדאמרינן באלו דברים וכל זב לרבות בעל קרי:

ב **לתרום את המזבח.** תרומת הדשן:

משכים וטובל. שלא היה אדם נכנס לעזרה לעבוד עבודה אפילו טהור, עד שהוא טובל:

וכי באיזו שעה הממונה בא. כלומר מי איכא זמן קבוע לביאת הממונה, דאמרת שהיה משכים וטובל קודם ביאת הממונה, אלא ודאי לא היה זמן קבוע לביאתו שלא כל העתים היו שוות שפעמים היה בא הממונה מקרות הגבר כו׳, והלכך מי שהיה רוצה לתרום היה משכים כל מה שהיה יכול, ואח״כ היה בא הממונה ודופק עליהם לאותם שבבית המוקד, והם היו פותחין לו:

מקריאת הגבר. אית דמפרשי קריאת התרנגול. ואית דמפרשי כהן שהיה רגיל לקרות בכל יום סמוך לעלות השחר:

מי שטבל יבוא ויפיס. כל אותן שהיו נותנים לבם לתרום, היו טובלים קודם שיבוא הממונה, ואח״כ היו מטילין פייס ביניהן, הוא הגורל, ומי שבא לו הגורל הולך ותורם. סדר הגורל ומעשהו, מפורש פרק ב׳ דיומא:

ג **פשפש.** פתח קטן שבתוך גופו של פתח גדול, ובו היו נכנסים מבית המוקד לעזרה:

אלו היו הולכין באכסדרא שבעזרה. דרך המזרח. שהיו אכסדראות סביב לעזרה מבפנים, עמודים יוצאים חוץ לכותלי העזרה, ומן העמודים ועד כותלי העזרה היה סכך על גביהן והן קרויין פורטיק״ן בלע״ז, ומן העמודים ולחוץ היה בלא סכך, והמזבח היה שלא במקום הסכך. והיו מתחלקים לשתי כתות, כדי שיהיו בודקים ורואים כל כלי שרת שיהיו כולן במקומן בשלום. והיו הולכים באכסדראות העשויות לצד רוח צפונית, אלו מהלכים בה

בחציה של צד מזרח ואלו מהלכים בה בחציה של צד מערב, עד שפוגעים זה בזה במקום שעושים מנחת חביתין של כהן גדול, שהיה מביא בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, והיא היתה סמוך לשער ניקנור, ושם היו אומרים זה לזה שלום, הכל שלום, כלומר מצאנו כל הכלים בשלום ולא נפקד מהם כלי:

ד **הזהר שלא תגע בכלי.** במחתה שהיא כלי שרת. שאין אדם רשאי לקרב אל המזבח ולא לשום עבודה עד שיקדש ידיו ורגליו:

במקצוע. בקרן זוית:

בן קטין. כך שמו של כהן גדול שעשה מוכני לכיור. גלגל הסובב שעל ידו משקעים הכיור בבור שלא יהיו מימיו נפסלים בלינה, לפי שכל דבר שנתקדש בכלי שרת נפסל בלינת לילה, וכשהיה משוקע הכיור בבור לא היו מימיו נפסלין. ורמב״ם אומר, שהמוכני הוא כלי סביב לכיור, שלא נתקדש בכלי שרת, ושם היו מניחים המים בלילה כדי שלא יתקדשו ויפסלו בלינה:

המאוכלות הפנימיות. הגחלים שבאמצע האש שנתאכלו היטב והן קרובים להיות דשן:

צבר את הגחלים על גבי הרצפה. משום דכתיב ושמו, ודרשינן [תמורה דף ל״ד ע״א] ושמו כולו, ושמו שלא יפזר:

פרק ב

א **ראוהו אחיו.** לאותו שתרם את המזבח:

שירד. מן המזבח ונתן את הגחלים במזרחו:

והם רצו וכו׳ וקדשו ידיהם ורגליהם. כדי לעבוד עבודה:

סונקים. מסלקים אותן. לשון נענוע ונדנוד. וכן כגדי מסנקן [פסחים דף ג׳ ע״ב], גדי שהוא עיף על ידי נענוע ונגיחות שמנגחין זה בזה. אף כאן סונקים מנענעים ומהפכין אותן בצנורות לצדדי המזבח:

בסובב על הכבש. כלומר על הכבש שכנגד הסובב:

ב **החלו מעלין באפר.** לאחר שסלקו לצדדים או לסובב אברים ופדרים שלא נתאכלו, היו מושכין את האפר במגרפות שבידם ומעלין אותו לתפוח, כמין כרי גדול של אפר שהיה באמצע המזבח צבור ועשוי כתפוח:

פעמים עליו כשלש מאות כור. גוזמא קתני, דמעולם לא הניחו להיות עליו שלש מאות כור:

וברגלים לא היו מדשנים אותו. לא היו מוציאין את הדשן לחוץ אע״פ שהוא רבה על המזבח:

מפני שהוא נוי למזבח. שיהיה נראה שקרבנות הרבה היו על גבי המזבח:

מימיו לא נתעצל. כלומר מה שהיה דשן כל כך, לא מחמת עצלות הכהנים, אלא לנוי להראות שקרבנות הרבה קרבו על גבי המזבח:

ג **מעלין בגזירין.** שני עצים ארוכים ומשופין היו נותנים לתוך אורך המערכה, דכתיב (ויקרא ו׳:ה׳) וביער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר, מלמד שטעונה שני עצים:

וכי כל העצים כשרים למערכה. דקתני החלו מעלין בגזרין סתם ולא קא מפרש מאיזה מין של עצים היו הגיזרים. ומשני, הן, כלומר הכל כשרים חוץ משל זית ושל גפן דאסורין משום ישוב ארץ ישראל, לפי שהן טוענים פירות. ואית דאמרי טעמא, לפי שהן נעשים דשן מיד:

מוריבות. ענפים של תאנה. ודוקא תאנים רעות. דלא עבדי פירי:

ושל עץ שמן. העושה שמן אפרסמון. ואני שמעתי, שהוא האילן שקורים לו בלע״ז פינ״ו, ובערבי צינובו״ר. ואע״ג דעץ מאכל הוא אין בו צורך כמו בגפן וזית, הלכך לא אסרוהו משום ישובה של ארץ ישראל כדרך שאסרו הגפן והזית:

ד **מערכה גדולה.** לפי שיש עוד מערכה אחרת, קרי להך מערכה גדולה. שלש מערכות היו שם בכל יום, אחת מערכה גדולה ששורפים עליה התמיד, והשנית מערכה פחותה ממנה והיא קרויה מערכה של קטורת, שנוטלים ממנה גחלים במחתה לקטורת שמקטירים בבוקר ובין הערבים, והשלישית אינה משמשת כלום אלא לקיום האש, דכתיב (ויקרא ו׳:ה׳) והאש על המזבח תוקד בו, זו מערכה שלישית של קיום האש:

וחזיתה מזרחה. מראית פניה דהיינו הפתח והחלון של מערכה, לצד מזרח של מזבח:

וראשי גיזרין. הפנימים היו ארוכים עד שהיו נוגעים בתפוח:

את האליתא. חריות וקסמין דקין תוחבין בין הגדולים להצית האש ואליתא לשון אליה, על שם זנבות האודים:

ה **בררו משם.** מבין מקום העצים:

בעומד חמש סאים. היה באותה מערכה של קטורת כמו חמש סאים גחלים שמהם היה חותה לצורך הקטורת:

בעומד. כמו באומד:

ובשבת בעומד שמונה סאים. לפי שצריך עוד גחלים לשני בזיכי לבונה של לחם הפנים שהיו מקטירים משבת לשבת:

מחזירים אותן למערכה. ונשרפים שם בצדי המערכה הגדולה:

ובאו להם ללשכת הגזית. לעשות פייסות:

פרק ג

א **אמר להם הממונה בואו והפיסו.** הטילו פייס. הוא הגורל המפורש פרק ב׳ דיומא:

מי שוחט. אע״ג דשחיטה כשרה בזר, תקנו בה פייס, דתחילת עבודת התמיד היא וחביבה להו, אי לא יטילו פייס אתו לאינצויי עלה ואתו בה לידי סכנה:

מי זורק. מקבל הדם הוא הזורק, ומשום דעיקר הקרבן הויא זריקה להכי נקט לה:

מי מדשן מזבח הפנימי. והמדשן הוא המקטיר קטורת. ומשום דדשון תחילת עבודה של קטורת היא, נקט לה. וכן דשון המנורה תחילת ההדלקה. ודשון מזבח הפנימי והמנורה, קודם שחיטת התמיד היה. והא דמדכר בסדר הפייס שוחט וזורק ברישא, משום שהם עיקר עבודה טפי:

העוקץ. האליה:

החזה. כל [השומן] הרואה את הקרקע:

והגרה. מקום שהוא מעלה גרה, הוא הצואר, ובו מחוברים קנה הריאה עם הכבד והלב:

זכה מי שזכה. מי שעלה לו הפייס זורק את הדם, והסמוך לו שוחט. ואע״פ שהשחיטה קודמת לקבלת הדם, מ״מ מפני שעבודת הזריקה גדולה מן השחיטה, שהשחיטה כשרה בזר משא״כ בזריקה, לפיכך זכה הראשון שהגיע לו הפייס בזריקה, והשני הסמוך לו בשחיטה, והשלישי מדשן מזבח הפנימי ומקטיר הקטורת, והרביעי מדשן את המנורה ומדליק את הנרות, והחמישי מעלה הראש והרגל לכבש, והששי שתי הידים, והשביעי העוקץ דהיינו האליה והרגל, והשמיני החזה והגרה, והתשיעי שתי דפנות, והעשירי הקרבים, והאחד עשר הסולת של מנחת נסכים שהיא קריבה עם התמיד. והשנים עשר חביתי כהן גדול, והשלשה עשר יין של נסכים. כל אלו שלשה עשר כהנים יוצאים בפייס אחד כמפורש פרק ב׳ דיומא:

ב **צאו וראו.** על מקום גבוה שהיה להם במקדש:

זמן השחיטה. שהשחיטה פסולה בלילה שנאמר (ויקרא י״ט) ביום זבחכם:

ברקאי. האיר והבריק השחר:

האיר פני כל המזרח. שלא היה אומר כלום עד שהאירו פני [כל] פני המזרח, שאין מספיק כשהבריק כנקודה בלבד. והלכה כמתיא בן שמואל:

עד שהוא בחברון. אותן העומדים למטה שואלים לו הגיע האור בחברון, והוא אומר הין. וכדי להזכיר זכות האבות הקבורים בחברון אומרים כן:

ג **מלשכת הטלאים.** לשכה שהיו הטלאים של תמידים שם:

לשכת החותמות. של לוקחי סולת למנחה ויין לנסכים, שהיו הולכים אצל הממונה על החותמות ונותנים לו מעות כפי הנסכים שהוא צריך, והוא נותן לו חותם ומוליך החותם אצל הממונה על הנסכים ומקבל ממנו נסכים. ואותה לשכה שהממונה על החותמות יושב בה היא קרויה לשכת החותמות. ובמסכת שקלים מפורש שארבעה חותמות היו במקדש, וכתוב עליהם, עגל, זכר, גדי, חוטא. כשמביא חותם שכתוב בו עגל, בידוע שנתן מעות לנסכי פר. זכר, בידוע שנתן מעות לנסכי איל, שתרגום איל, דכרא. גדי, בידוע שנתן מעות לנסכי כבש. חוטא, בידוע שנתן מעות לנסכי מצורע:

לשכת בית המוקד. על שם המדורה שדולקת בה תמיד. קרויה בית המוקד:

ד **תשעים ושלשה כלי כסף וכלי זהב.** לא אתפרש למה הוצרכו למנין של כלים הללו. ובירושלמי במסכת חגיגה אמרו כנגד תשעים ושלש אזכרות שבנבואות חגי זכריה ומלאכי:

השקו את התמיד. סמוך לשחיטתו, כדי שיהא עורו נפשט יפה:

בכוס של זהב. אית דאמרי גוזמא קתני דלא של זהב היה, אלא של נחושת יפה כזהב. ואית דאמרי בכוס של זהב ממש, שאין עניות במקום עשירות:

אף על פי שמבוקר. דתמיד טעון בקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטתו, דומיא דשה הפסח:

ה **לצפונו של מזבח.** דתמיד עולה הוא, ועולה טעונה צפון:

שמונה עמודים. עמודים של אבן נמוכים:

ורביעית של ארז. חתיכות מרובעות של ארז היו על העמודים:

אונקליות. כעין ווים. אינציני״ש בלע״ז: היו קבועים, באותן רביעיות של ארז, ותולין בהן הבהמה:

ושלשה סדרים. של אונקליות זו למעלה מזו היה בכל חתיכת עץ, לתלות בהמה גדולה או קטנה:

על שלחנות של שיש שבין העמודים. שעליהם מדיחין הקרבים. והיה אפשר לעשותן של זהב, שאין עניות במקום עשירות, ולא עשאום אלא של שיש לפי שהזהב מרתיח ומסריח, והשיש מקרר ומצנן ומעמידו שלא יסריח:

ו **הטני.** לשון ושמת בטנא. דומה לסל ופיו רחב:

והכוז. קיתון בלשון ערבי קורין אלכו״ז:

שני מפתחות. לפתוח שני מנעולים שבפשפש הצפוני:

תרקב. כלי שמחזיק שלשה קבין. ולשון תרקב, תרי וקב. ודומה היה לתרקב אבל לא היה מחזיק אלא קביים וחצי, ושל זהב היה:

אחד יורד לאמת השחי. הפשפש הצפוני דתנן לקמן בא לו לפשפש הצפוני היו לו שני מנעולין, האחד היה למטה בפנים בתחתיתו של פתח, והיה הכהן הרוצה ליכנס מכניס אמת ידו בחור שבכותל עד בית השחי שלו ופותח בידו דרך פנים, והאחר פותח במפתח מיד בלא טורח כשאר כל הפתחים:

כיון. כמו [פסחים ל״ז ע״ב] יעשנה בדפוס ויקבענה כיון, כלומר מהר בלא טורח:

ז **ושני פשפשין היו לו לשער הגדול.** הוא שער ההיכל. והיו לו דלתות בתחילת עובי הכותל שהיה עביו שש אמות, ודלתות אחרות לסוף עביו לצד פנים. ושני פשפשין הנך שני פתחים קטנים אחד מימין שער הגדול ואחד משמאלו רחוק קצת מן השער. אותו שבדרום כתיב סגור יהיה לא יפתח בשל עתיד, ומסתמא כן היה בבית עולמים, אבל פשפש שבצפון היה פותחו על ידי חור שאצלו שתוחב בו ידו עד השחי וכופף ידו בפנים, ועל ידי מנעול אחר שבו שנפתח לאלתר בלי טורח:

ופותח הפשפש ונכנס משם לתא. והיא לשכה אחת הפתוחה להיכל:

ומן התא נכנס להיכל. והולך בחלל ההיכל עד השער הגדול שבסוף עובי הכותל מבפנים ופותחו ובא לו אל שער השני ועומד בפנים ופותחו:

נגר. בריח שמבריח מקצה הדלת לקצה הדלת. פירוש אחר, נגר היינו היתד הנעוץ אחורי הדלת בנקב שבאסקופה:

ואת הפותחות. המנעולים והמסגרות:

ח **מיריחו היו שומעים קול שער הגדול.** ומירושלים עד יריחו עשר פרסאות:

המגריפה. מין כלי נגון שהיה במקדש, עשרה נקבים היו בו, וכל אחד ואחד מוציא מאה מיני זמר, וקולו נשמע עד למרחוק:

בן קטין. שם אדם וכהן גדול היה, ועשה גלגל לכיור לשקעו בבור שלא יהיו מימיו נפסלים בלינה, שכל דבר שנתקדש בכלי שרת נפסל בלינה וביוצא ובטבול יום, וכשהיו מעלים אותו מן הבור לקדש בו ידיהם ורגליהם היה קול הגלגל נשמע עד יריחו:

גביני כרוז. כהן ששמו גביני, שהיה מכריז בכל בוקר בבית המקדש עמדו כהנים לעבודתכם:

חליל. צלמיצלי״ש בלע״ז, בערבי מזמא״ר, וקולו נשמע למרחוק. ויש אומרים פיפר״י בלע״ז:

צלצל. צמבל״י בלע״ז:

מכוור. שם מקום:

ט **ובאחרונה.** שלא היה רק מעט דשן ולא היה יכול ליקח בחפניו, כיבד שאר הדשן לתוך הטני:

והניחו. לטני שם ויצא. אבל מיד לא היה מוציאו, שכיון שצריך לתת הדשן אצל המזבח קדמה כמו דשון המנורה, ממתין עד לאחר זריקת התמיד, שהיה עושה הטבת שתי נרות וגומר השלמת דשון המנורה, ואז היו שניהם מוציאין זה הטני וזה הכוז ושופכין הדשן במקום אחד אצל המזבח ונבלעים שם במקומן:

ומצא שתי נרות מזרחיות דולקים. האי תנא סבר מנורה מזרח ומערב היא מונחת. ופעמים שמוצא גם השאר דולקים, ונקט שתי נרות מזרחיות דולקים

משום דשאר נרות אפילו דולקים מכבן ומדשנן, ואלו שתי נרות אם מצאן דולקים אינו מכבן, ועוד משום דקתני בסיפא מצאן שכבו לאלו מזרחיות. חוזר ומדליקן, ובשאר נרות מצאן שכבו אינו מדליקן עד הערב:

מדשן את השאר. חמש נרות שלצד מערב, מסיר מהן השמן הישן והפתילה הישנה והדשן, ונותן הכל בכוז, ונותן שמן חדש ופתילה חדשה, ולאחר שחיטת התמיד וזריקת דמו, מדשן השני מזרחיות ונותן בהן שמן ופתילה חדשה. והא דמפסיק ההטבה בשחיטת התמיד וזריקת דמו ואינו מטיבן כולן יחד, משום דכתיב (שמות ל׳) בבוקר בבוקר בהטיבו את הנרות, אמרה תורה חלק ההטבה לשני בקרים, ועביד הטבת חמש נרות ברישא והדר הטבת שתי נרות, משום דכיון דאתחיל, עביד רובא. והאי דלא עביד שיתא והדר חד, משום דכתיב בהיטיבו את הנרות, [אין] הטבת נרות פחות [משתים]. והני מילי בזמן שאין הנס, כגון לאחר שמת שמעון הצדיק. אבל קודם שמת שמעון הצדיק שהיה נו׳ מערבי דולק תמיד בדרך נס, בדתניא מחוץ לפרוכת העדות, עדות הוא שהשכינה שורה בישראל, זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים, כשהיה בא להיטיב השתי נרות מזרחיות, לא היה מדשן אלא הנר הראשון בלבד ומיטיבו, ומניח הנר השני הסמוך לו דולק עד הערב שמדליק את הנרות וממנו מדליק כל הנרות האחרים, ואחר שהדליק שאר הנרות מטיבו ומדשנו לנר זה בערב ומדליקו. ואע״ג דכתיב בהיטיבו את הנרות דאין הטבה פחות משתים, הכי עדיף טפי שלא להיטיב כי אם נר אחד מן השתי נרות מזרחיות ולהניח הנר השני דולק שלא להיטיבו עד הערב, כדי לפרסם הנס שהוא דולק תמיד. ומה שמיטיב חמש של צד מערב תחילה, ולא חמש לצד מזרח ולבסוף שתים של מערב ומהם היה לו להדליק, ולא עביד הכי משום דכתיב (ויקרא כ״ד) להעלות נר תמיד מחוץ לפרוכת העדות יערוך אותו לפני ה׳, אמרה תורה קבע נר להדליק ממנו שאר נרות, ואיזה זה נר שני של צד מזרח, והוא קרוי נר מערבי, דכי עייל בהיכל בההוא נר פגע ברישא, ואין מעבירין על המצות, ואיכא למימר בההיא אתוקם הנס והוקבע להדליק ממנו. ובנר ראשון אי אפשר, דהא כתיב לפני ה׳, מאותו נר של צד שכינה שהוא לצד מערב, ואין נר ראשון קרוי לפני ה׳:

מצאן שכבו. השתים מזרחיות. כגון לאחר שמת שמעון הצדיק:

מדשנן ומדליקן מן הדולקים. לא שהיה נותן פתילה חדשה ושמן חדש כדרך הטבת הנרות, שהרי לעולם אין מטיבין שתי נרות מזרחיות אלא לאחר שחיטת התמיד כדי להפסיק בין הטבת חמש להטבת שתים, אלא מדשנן היינו שמסיר הדשן שבראש הפתילה הישנה, ומגביהה ומדליקה, כדי להיות ניכר יפה הפסק שבין הטבת חמש נרות לשתים. ואם אין בנרות דולקים מדליקן ממזבח העולה:

ומדשן את השאר. זו הטבת חמש הנרות, שנותן פתילה חדשה ושמן חדש ומניחן כבויות עד הערב שבא ומדליק. ומדשן דהכא אינו כמו מדשן של שנים מזרחית דלעיל. ולאחר שחיטת התמיד וזריקת דמו חוזר ומדשן [המזרחית] ונותן שמן ופתילה חדשה ומניחה עד הערב כבויה. ונר שניה שקרויה מערבית כמו כן מדשן ומסיר השמן והפתילה ישנה ונותן שמן חדש ומדליקה ממזבח העולה כדי להדליק ממנה בערב הנרות, האחרות שנר מערבי הוקבע להדליק ממנו נרות אחרות, ולכך נמי מדליקה אם מצאה כבויה קודם שחיטת התמיד, כיון שצריך מכל מקום להדליקה כשבא ומטיב לאחר שחיטה. כך מצאתי פירוש משנה זו בפירושי רבינו ברוך בר יצחק, והוא המחוור שבכל הפירושים. ודברי הרמב״ם במשנה זו תמוהים מאד, וגם מה שסובר שהטבת הנרות היא הדלקתן ושהיו מדליקין הנרות של מנורה כולן בבוקר כדרך שמדליקין בערב, פליאה נשגבה בעיני, ולא שמעתי ולא ראיתי לאחד מרבותי שסובר כן:

ואבן היתה לפני המנורה. לפי שהמנורה גבוהה שמונה עשר טפחים והיה צריך לעלות למקום גבוה כדי להיטיב את הנרות:

ובה שלש מעלות. כנגד שלש העלאות שכתובות במנורה, בהעלותך את הנרות, והעלה את נרותיה, להעלות נר תמיד:

והניח הכוז ויצא. עד לאחר זריקת דם התמיד שאז עושה הטבת שתי נרות והוציאו, וכן חבירו הוציא את הטני. וכשהוציאו השתחוו בגמר העבודה, ולא עכשיו, שעדיין לא נגמר עבודתן:

פרק ד

א **לא היו כופתין אותו.** את התמיד בשתי ידיו לעצמן או בשתי רגליו לעצמן, כדי שלא לעשות כחוקות הגוים, שכך היו עושים כששוחטין לעבודה זרה:

אלא מעקידין אותו, היד עם הרגל, כעקידת יצחק:

ראשו לדרום. היה נשחט על ירך המזבח צפונה כדין עולה, והיה נוטה ראשו לדרום ופניו למערב, שאם ירביץ גללים לא יהיה סמוך למזבח:

של שחר. קרבן תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, לפי שבבוקר שמש במזרח וזורחת כנגדה למערב, והכתוב אומר שנים ליום, כנגד היום, כלומר נגד השמש, שהשמש קרוי יום:

ושל בין הערבים. שחמה במערב ומאירה כנגד המזרח, היה נשחט על קרן צפונית מזרחית:

בטבעת שניה. רחוק מן המזבח, לפי שהמזבח גבוה ומאפיל כולו. ויוחנן כהן גדול התקין ששה סדרים של טבעות, בכל סדר ארבע טבעות, לארבעה ועשרים משמרות כהונה, והיו קבועות ברצפה עשויות כמין קשת, ולפי שלא היו כופתים את התמיד כדתנן בריש פרקין, היו מכניסין צואר הבהמה באותן הטבעות בשעת שחיטה ונועצים ראש הטבעת בארץ:

ונותן מזרחית צפונית תחילה. לאחר ששחט תמיד של שחר בקרן מערבית צפונית הולך לצד מזרח ועומד בארץ וזורק הדם בכלי למטה מן [חוט] הסקרא ונותן שתי מתנות שהן ארבע, אחת שהיא כשתים בקרן מזרחית צפונית, והולך למערבית דרומית. ונותן אחת שהיא כשתים בקרן מערבית דרומית:

ב **לא היה שובר בו את הרגל.** כדרך שהטבחים עושין שמחתכין את הרגל עם העור שבו, אלא נוקבין מתחת הארכובה הנמכרת עם הראש ותולה בו ומפשיט הרגל עם שאר הבהמה. והא קמשמע לן דהכרעים בכלל הפשט הן:

ערכובו. כמו ארכובו:

מירק את ההפשט. שהרי לא הופשט אלא עד החזה ועדיין העור מחובר בו:

נטל הפדר. החלב:

ונותנו על בית השחיטה. וזו היא דרך כבוד של מעלה שלא יראה לכלוך דם השחיטה:

והכרס מדיחין אותה. מן הפרש שבתוכה, בפני עצמה:

בבית המדיחין. בלשכה שהיתה במקדש. ולא מדיחין אותה עם שאר הקרבים, שלא תטנפם:

שלשה פעמים. שאין הרעי יוצא מהן אלא בדוחק לפי שהן דקים:

במיעוטה. לכל הפחות. ואם רצה להוסיף להדיחן יותר משלשה פעמים, מוסיף:

ג **ואצבע הכבד.** היה מפריש מן הכבד:

ולא היה מזיזה. לאצבע הכבד ממקומה, שהרי היא היתה קריבה עם העוקץ והאליה, והכבד היה עם הדופן הימני, והריאה עם הגירה ושתי צלעות עמה, כמו שמפורש בסמוך:

דופן ימני, חותך סמוך לשדרה, אלא שהיה מניח שתי צלעות למעלה אל השדרה וכן שתי צלעות למטה:

והרגל של ימין בשמאלו. ואע״ג דהולכת אברים לכבש עבודה היא ועבודה פסולה בשמאל, כיון דלא מעכבת כפרה, שריא אפילו בשמאל, כדאיתא ביומא:

ובית עורו לחוץ. המקום שמפשיטים ממנו העור והוא סמוך לראשי האצבעות:

בזך. תרגום כף אחת, בזיכא חדא:

השביעי בסולת. למנחת נסכים שעם התמיד:

בחביתין. מנחת מחבת של כהן גדול מחציתה בבקר ומחציתה בערב שמקריב בכל יום. והאי דאפסקיה לחביתין בין סולת לנסכים שהן צרכי תמיד, משום דסולת וחביתין לשניהם שם מנחה לכך פירשן יחד:

מחצי כבש ולמטה במערבו. ולא מחציו ולמעלה, כדי שתהא ניכרת ההולכה למזבח כשיחזרו מלקרות את שמע. ודוקא בימות החול היו נותנים אברי תמיד במערב לצד השכינה, אבל בשבתות, דשל מוספין שהן חובת היום היו במערב, היו של תמיד במזרח, כדמוכח במסכת סוכה פרק החליל:

לקרות את שמע. וכל שאר ברכות, כדאיתא לקמן באידך פרקא:

פרק ה

א **אמר להם הממונה וכו׳ בפרק קמא דברכות מפורש שהיא אהבה רבה.** ואחר שהאיר היום וזרחה החמה מברכים יוצא אור. וסדר ברכות אינו מעכב:

קראו עשרת הדברים. לפי שהן עיקר התורה. ובדין היה שיהיו קורין אותן בכל יום אף בגבולים, אלא שביטלום מפני תרעומת המינים, שהיו אומרים אלו לבדם ניתנו בסיני ולא שאר התורה:

והם ברכו שלשה ברכות. ואלו הן שלש ברכות, אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים קריאת הפסוקים בלבד, ולא נשיאת כפים, שלא היו הכהנים נושאים את כפיהן אלא לאחר הקרבת התמיד וקטורת, כדאמרינן באידך פרקא, והאידנא לא היו מברכים הנך ברכות אלא כדי שיהא התמיד מקובל ברצון, ולא היו נפטרים בכך מתפלת שמונה עשרה:

מוסיפין ברכה אחת. שמשמר היוצא אומר למשמר הנכנס, מי ששיכן את שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה שלום וריעות, שבכל יום שבת היה נכנס משמר לעבודה ויוצא המשמר שעבר:

ב **חדשים לקטורת.** מי שלא זכה בקטורת כל ימיו יבוא ויפיס. ולא היו מניחים למי שזכה בה פעם אחת לשנות בה, מפני שמעשרת, דכתיב (דברים ל״ג:י׳) ישימו קטורה באפך וגו׳ ברך ה׳ חילו, לפיכך לא היו מניחים לשנות בה אדם כדי שיהיו הכל מתעשרים ומתברכים בה:

חדשים עם ישנים. לפי שאמר בקטורת חדשים דוקא, אמר הכא חדשים גם ישנים, כלומר מי שזכה בפייס פעמים אחרות ומי שלא זכה בואו והפיסו:

הוא המעלה אותם לגבי המזבח. ולא היה כאן פייס. ואין הלכה כר׳ אליעזר בן יעקב:

ג **מסרום לחזנים.** אותם כהנים שהכינו עצמם ולא זכו בפייס והיו לבושים בגדי כהונה, היו מוסרים אותם לחזנים, דהיינו השמשין העוסקים בצרכי המקדש, כדי שיפשיטום בגדי הקודש שעליהם:

ולא היו מניחים עליהם אלא מכנסים בלבד. ולובשים בגדי חול ואח״כ מפשיטים המכנסים ומניחים כל בגדי כהונה ויוצאים:

וכתוב עליהם תשמישי הכלים. החלונות שבהן מכנסים כתוב עליהן מכנסים, ואת שבהן כתונת כתוב עליהן כתונת, וכן מצנפת ואבנט. וסדר לבישת הבגדים, המכנסים תחלה לכל שאר בגדים של קודש, דכתיב (ויקרא ו׳:ג׳) ומכנסי בד ילבש על בשרו, שלא יהא דבר קודם למכנסים, ואח״כ הכתונת, ואח״כ חוגר באבנט, ואח״כ צונף במצנפת:

ד **והבזך.** כף קטן:

מלא וגדוש קטורת. והיתה בתוך הכף הגדול. שאם לא היה הגדול, כיון שהקטן גדוש היה מתפזר הקטורת לארץ בהולכתו. ובכף הגדול לבד לא סגי, דכבוד הוא כלפי מעלה לערות מכף גדוש על הגחלים בשעת ההקטרה:

וכסוי היה לו. לבזך:

מטוטלת. רבותי פירשו כעין טבעת היה לכסוי מלמעלה שעל ידה מטלטל הכיסוי ומסירו מעל הבזך. ובערוך פירש, מטוטלת חתיכת בגד, כמו לא יצא הגמל במטוטלת דפרק במה בהמה יוצאה. שהיה נתון על כסוי הבזך כמין סודר קטן לנוי:

ה **מי שזכה במחתה.** להוליך הגחלים למזבח הזהב. ולא היה בזה פייס, אלא מי שזכה בקטורת על ידי פייס אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה:

וחתה. מן המאוכלות הפנימיות לא גרסינן הכא, שהן קרובים לדשן, דאדרבה גחלים גסות ובוערות היה חותה:

ועירן בשל זהב. אבל לא היה חותה בשל זהב, כדי שלא תתקלקל, והתורה חסה על ממונן של ישראל:

נתפזר ממנו כקב גחלים. שהיה חותה במחתה של כסף בת ארבעה קבים ומערה בשל זהב שהיא של שלשה. וכדי להוליכה מלאה היה מערה באחרונה, שזהו דרך כבוד של מעלה:

מכבדן לאמה. לאמת המים שבעזרה. שלא יכוו בהן הכהנים:

ובשבת. שאסור לכבות:

כופה עליהן פסכתר. כלי אחד גדול. תרגום סירותיו, פסכתרוותיה:

לתך. חצי כור, חמש עשרה סאין, שהכור שלשים סאין:

ושתי שרשרות היו. בפסכתר. אחת מצד זה ואחת מצד זה, לפי שבו מורידין הדשן מעל המזבח בסמוך, כדאמרינן וכשמורידו מלא דשן דרך קרקע הכבש שהוא משופע היה כהן אחד לפניו שמושכו בשרשרת וכהן אחד היה למעלה מן הפסכתר ותופס בשרשרת שלפניו שלא תתגלגל במדרון הכבש:

ועל השרץ. שנמצא בעזרה בשבת, כופים עליו פסכתר כדי שלא יטמאו בו הכהנים. שאין יכולים להוציאו משם בשבת, דעל שבות כזה גזרו ואפילו במקדש. ודוקא כשנמצא בעזרה, אבל נמצא בהיכל או באולם, מוציאים אותו מיד ואפילו בשבת:

ו **המגרפה.** כלי גדול שהיו זורקים אותו כדי להשמיע קול, והקול היוצא ממנו משמש שלשה דברים כמדפרש ואזיל:

כהן השומע קולה. אם לא היה בעזרה:

רץ ובא. להשתחוות עם אחיו הכהנים:

וראש המעמד. כשהיה שומע קול המגריפה:

היה מעמיד את הטמאים. של אותו בית אב שלא היו ראויים לעבוד.

בשערי המזרח. איתי דאמרי כדי לביישן ולהודיע שמפני טומאת קרי הוא נמנע לעבוד, כדי שיזהר פעם אחרת. ואית דאמרי מפני החשד, שלא יחשדוהו

שלמלאכתו הלך והניח מלעבוד, אבל ידעו שמפני טומאת אונס של שרץ או דבר אחר נמנע מלעבוד. והרמב״ם כתב, שמצורעים שכבר טהרו מצרעתם היה מעמידם בשער המזרח, כדי שיהיו מזומנים לזרוק עליהם דם האשם:

פרק ו

א **החלו.** אותם שזכו בכך של קטורת ובמחתה של גחלים להיות עולים במעלות האולם, ששתים עשרה מעלות היו לאולם. ולפניהם היו מקדימים ללכת מי שזכה בדשון מזבח הפנימי כדי להוציא את הטני שהניח שם, מאחר שצריך לתת דשן אצל המזבח קדמה כמו דשון המנורה, היה ממתין עד לאחר זריקת התמיד שהיה הזוכה בדשון המנורה עושה הטבת שתי נרות וגומר השלמת דשון המנורה, ואז היו שניהן מוציאין זה הטני וזה הכוז ושופכים הדשן במקום אחד אצל המזבח קדמה:

והשתחוה ויצא. שעתה נגמרה מצותו:

מצאו שכבה. כגון לאחר שמת שמעון הצדיק שלא היה הנס, בין שכבה עכשיו לאחר שחיטת התמיד, בין שמצאו שכבה קודם שחיטת התמיד והדליקו כדאמרן לעיל בפרק אמר להם הממונה קמא, אע״פ שעכשיו מצאו עדיין דולק, כיון שלא היה הנס קיים, מכבהו ומדשנו כדי לגמור הטבת שתי נרות יחד:

ומדליקו מעל מזבח העולה. שאין מדליקין נר מערבי לעולם אלא מאש של מזבח העולה, דכתיב (ויקרא ו׳) אש תמיד תוקד על המזבח, אש שנאמר בה תמיד דכתיב (שם כ״ד) להעלות נר תמיד, מעל המזבח החיצון תוקד:

ממעלה שניה. של שלש מעלות שהיו לפני המנורה:

והשתחוה ויצא. שהרי גמר מצותו:

ב **צבר את הגחלים.** שבמחתה:

על גבי המזבח. הקטורת:

ורדדן בשולי המחתה. כדי שלא יפול הקטורת מעל הגחלים, לפיכך הוא מרקען ופושטן שלא יהיו משופעים אילך ואילך. תרגום וירקעו, ורדידו. ועל מזבח הזהב היה מקטיר, ולא בתוך המחתה. אבל בקטורת של יום הכפורים היה מניח הגחלים בתוך המחתה ועליה היה מקטיר, ולא היה שם רידוד גחלים ביום הכפורים:

ג **ונותנו.** לכף:

לאוהבו. שבא שם עמו להיכל לצורך כך. ואם נתפזר מן הקטורת שבבזך לתוך הכף, לפי שהבזך היה מלא וגדוש ופעמים נופל ממנו לתוך הכף, נותן אוהבו את הקטורת שנתפזר בתוך הכף בחפניו של מקטיר:

ומלמדים אותו. לפי שלא הקטיר מעולם, כדתנן לעיל חדשים לקטורת בואו והפיסו, לפיכך הוצרכו ללמדו:

שלא תתחיל לפניך שלא תכוה. היה שופך הקטורת על הגחלים לצד מערב רחוק ממנו, וכשהיה מתפזר לצד עצמו היה צוברו, כדאמרינן ביומא [דף מ״ט] כדי שתהא עשנה שוהה לבוא, וזהו כבוד שיהא שוהה בעבודה. והיה צובר ועושה הגל לצד מערב, שכשבא לגרור הקטורת הסמוך לו הוא צוברו לצד מערב רחוק ממנו ואינו נכוה מן הקטורת שנשרף. אבל אם היה עושה הגל לפניו, כשיאסף הקטורת שנתפזר חוצה לו ומביאו אצלו, נמצא זרועו נכוה בציבור הקטורת ששורף לפניו. והיינו דתניא בפרק הוציאו לו (סוף יומא דף נ״ב) צובר פנימה שהוא חוצה לו:

התחי, ל מרדד ויוצא. כלומר מיד שרידד הקטורת על גבי גחלים יצא:

פרשו העם. כל הכהנים פורשים מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרת הקטורת, דכתיב (ויקרא ט״ז) וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש, כל כפרה שנעשית בקודש, כל אדם לא יהיה באוהל מועד, הלכך בין בשעת הקטרה בין בשעת מתן דמים של פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודה זרה, היו הכהנים פורשים מבין האולם ולמזבח. אבל בשעת הקטרת קטורת של יוה״כ לא היו פורשים אלא מן ההיכל בלבד, לפי שקטורת של יוה״כ לא היה בחוץ בהיכל על מזבח הזהב, אלא לפני ולפנים בבית קודש הקדשים, הלכך אין צריך שיפרשו מבין האולם ולמזבח אלא מן ההיכל בלבד:

פרק ז

א **בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות.** בהיכל. ולא מקריא ביאה שלא לצורך:

באבנים טובות. שעל כתפות האפוד:

הגביה לו את הפרוכת. שתלוי בפתחו של אולם. שלא היה לפתחו של אולם דלתות כשאר פתחים שבמקדש אלא פרוכת בלבד:

ב **באו ועמדו.** לאחר שברכו וקראו ועשו העבודות האמורות לעיל, באו למעלות האולם:

עמדו הראשונים. אלו החמשה כהנים שבידם חמשה כלים כו׳:

וברכו את העם ברכה אחת. והן שלשה פסוקים של ברכת כהנים, יברכך, יאר, ישא. וקרי להו ברכה אחת, לפי שלא היו עונין אחריהן אמן בין פסוק לפסוק כדרך שעושים בגבולים:

את השם ככתבו. ביו״ד ה״א:

ובמדינה בכינויו. באל״ף דל״ת. שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד, שנאמר (שמות כ׳:כ״א) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך, סרסהו ודרשהו, בכל המקום אשר אבוא אליך וברכתיך, דהיינו במקדש, שם אזכיר את שמי:

כנגד כתפותיהם. לפי שצריכים נשיאת כפים, דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וכתיב (דברים י״ח:ה׳) הוא ובניו כל הימים, מה הוא בנשיאות כפים, אף בניו בנשיאות כפים כל הימים:

ובמקדש. שמברכים את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם, מגביהים ידיהם למעלה מראשיהם:

שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ. מפני שהשם כתוב בו:

ר׳ יהודה אומר כו׳ ואין הלכה כר׳ יהודה:

ג **בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר.** שהוא מקטיר כל זמן שירצה, ונוטל חלק כשירצה:

למחצית הכבש. וכבר נתייגע קצת:

וסמך עליהן. משום כבודו של כהן גדול שתהא חשובה הקטרתו יותר משאר כהנים:

וזרקן. כדדרשינן ועשית עולותיך הבשר והדם (דברים י״ב:כ״ז), מה דם בזריקה אף בשר בזריקה:

נשמט השני והלך לו. אבל הראשון נשאר שם לקבל האברים מן המושיטים וליתנן לכהן גדול:

בא לו להקיף את המזבח. כהן גדול שהיה בראש הכבש שהוא בדרום, מקיף דרך ימין, דכל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין, לכך היה הולך למזרחית דרומית ומשם לצפונית מזרחית, עד שמגיע למערבית דרומית מקום הנקבים שהיין והמים שמנסכים יורדין בהן ומשם הולכים לשיתין שהן היסודות, ושם עומד כהן אחד ומושיט לו היין לנסכים, אבל כהן גדול לא היה נושא היין עמו, שמא יתקלקל היין בעשן המערכה כשמקיף את המזבח, ובעוד שהוא מקיף, מהפך בצנורא דהיינו מזלג, את האברים שלא נתאכלו על המזבח. אבל שאר הכהנים כשעושים ניסוך היין, הולכים דרך שמאל מן הכבש לדרומית מערבית שהוא קרוב לכבש, כדתנן פרק קדשי קדשים, כל העולין הולכים דרך ימין חוץ מן העולה לשלשה דברים, נסוך היין והמים ועולת העוף. היין והמים, שלא יתעשנו. ועולת העוף נמי, שלא תמות בעשן. וכהן גדול שדומה לבן בית שיש לו רשות להלך כמו שהוא חפץ מה שאין שאר הכהנים רשאים לעשות כן, וגם יש לו רשות להפך בצנורא בלא פייס, יש לו להקיף כדי ללכת דרך ימין:

הסגן עומד על הקרן. אצל הכהן גדול שבא לנסך:

והסודרים בידו. להניף כשינסך הכהן. כדי שידעו הלוים וידברו בשיר, וידע בן ארזא ויקיש בצלצל, כדאמר בסמוך:

על שלחן החלבים. שתי שלחנות היו במערבו של כבש, אחד שלחן של כסף שבו נותנין כלי שרת, ואחד שלחן של שיש שבו נותנים האברין והוא נקרא שלחן החלבים:

בן ארזא. שם אדם המקיש בצלצל, צמב״ל בלע״ז:

הגיעו לפרק. לסוף פרשה:

ד **בראשון לה׳ הארץ ומלואה.** לפי שהוא ראשון למעשה בראשית:

בשני גדול ה׳ שבו נחלקו המים והיה רקיע בין מים למים:

בשלישי אלהים נצב בעדת אל. שבו נראית היבשה שעליה עומדים הדיינין לעשות דין:

ברביעי אל נקמות. שבו נבראו השמש והירח והכוכבים שעתיד הקב״ה להנקם מן העובדים להם:

בחמישי הרנינו לאלהים עוזנו. שבו נבראו בעלי חיים שהרואה אותן מרנן ומשבח לבוראו:

בששי ה׳ מלך. שבו נשלמה הבריאה ובו נברא אדם שמכיר מלכותו של יוצרו:

מנוחה לחי העולמים. האי תנא סבר לה כמ״ד שיתא אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב, ועל שם שבאלף השביעי לא יהיה כי אם הקב״ה, שנאמר (ישעיהו ב׳:י״א) ונשגב ה׳ לבדו ביום ההוא, לכך אומרים בשבת מזמור שיר ליום השבת, לאלף השביעי, שיומו של הקב״ה הוא אלף שנה: